

ÇOCUKLARIN ZEKASINA İLİŞKİN HATALI YARGILAR

Çocuklar her ne kadar ortak zihinsel özelliklere sahipmiş gibi görünsede gerçekte onları birbirinden ayıran yegâne farklılıklar söz konusudur. Bunu zekâ testlerinden aynı puanı alan iki çocuğu düşünerek daha iyi anlayabiliriz. Aynı puanı almaları demek aynı yeterlilikte akıl yürütebildikleri, problem çözebildikleri ve yeni şeyler öğrenebildikleri anlamına gelmemektedir. Sadece zekâ ile ilişkili bellek, dikkat ve algı gibi özelliklere bakıldığında bile bariz farklılıklar sergiledikleri görülmektedir. Bu özelliklere çocukların öğrenme motivasyonları, öğrenmeye ve öğreticiye yönelik tutumları ve öğrenme kaygıları eklendiğinde benzemezlik daha da açığa çıkmaktadır. Tüm bu benzemezliklere rağmen biz yetişkinler çocukların zekalarına ilişkin genellemeler yaparak çeşitli hatalı yargılar üretiyoruz. Bu yargıları şu şekilde sıralayabiliriz.

- 1-Her çocuk üstün zekalıdır.
- 2-Zekâ, doğuştandır ve değişmez.
- 3-Üstün zekâ ya vardır ya yoktur.
- 4-Zekâ tamamen kalıtsal bir özelliktir.
- 5-Üstün zekalı çocuklar her alanda üstündür.
- 6-Üstün zekalılarda yetersizlikler görülmez.
- 7) Üstün zekalı bir çocuk tüm sorunların üstesinden kendi kendine gelebilir.
- 8) Üstün zekâ, zekâ testlerinin ölçtüğü şeydir.
- 9- Üstün zekalılar, her zaman okulda üstün başarı gösterir.
- 10) Üstün zekâ, psikiyatrik bir rahatsızlığı beraberinde getirir.
- 11) Dünyanın her yerinde kullanılan ortak bir zekâ tanımı vardır.
- 12) Zekâ, yaşam başarısının altındaki en önemli faktördür.

Bu ifadeleri, yanlış ya da hatalı anlayışlar ve sonrasındaki zihinsel tepkiyi de hatalı yargılar olarak ele almak gerekmektedir. Çünkü bu ifadeler zekâ ve üstün zekalılar hakkında gerçekçi olmayan yargıları ifade etmektedir. Sondan başlayacak olursak, zekâ, hayatta önemli olan iş başarısı ve gelir elde etme gibi temel yaşam başarısı çıktıları için nihayetinde diğer özellikler kadar önemlidir. Yani yaşam başarısı açısından zekaya çok yüksek bir önem atfedilmesi, zekanın sosyal bağlamdaki yerini yanlış yansıtmaktadır. Sosyal becerileri sayesinde bir sosyal ağın parçası olan, okul dışı ilgilerinden dolayı iletişim becerileri gelişmiş

bir kişinin iş başarısı ve gelir düzeyinde zekâ kadar sosyal becerilerin ve iletişim becerisinin etkisi olacaktır. Yaşam başarısında zekanın başlı başına etkisinin yanında diğer özelliklerle etkileşimi göz ardı edilmemelidir. Üstün zekalı bir bireyin, topluluk önünde konuşma kaygısı, yüksek beklenti içine girme durumu ve mükemmele ulaşma eğilimi, zekâ ile etkileşerek yaşam başarısı açısından oldukça farklı sonuçlar üretebilecektir. Yine zekâ tanımlarına baktığımızda, genellikle zekanın toplumlarda değer verilen beceriler, süreçler ve ürünler üzerinden tanımlandığı görülmektedir. Yani zekâ toplumların kendilerine özgü tanımladıkları soyut bit kavramdır. Bazı toplumlar zekayı tenimlerken problem çözme ve pratik becerilere çok vurgu yaparken, bazı toplumlar etik liderlik ve sosyal gelişime vurgu yapmaktadır. Kısacası, evrensel ve herkes tarafından kabul edilen bir zekâ tanımı söz konusu değildir. Üstün zekalı bireyler içinde benzer bir durum söz konusudur. Üstün zekalılığı tanımlarken, aynı toplumda tanımın yapıldığı zaman bile çok önemlidir. Enderun mekteplerine alınan öğrencilere ilişkin üstün zekâ tanımı ile günümüz Bilim ve Sanat Merkez'lerine alınan öğrencilere yönelik üstün zekâ tanımı oldukça farklılaşmaktadır. Hep merak edilen ve yanlış anlaşılan bir durum, üstün zekanın psikiyatrik hastalıkları beraberinde getirdiğı inancıdır. Üstün zekalı bireylerin psikiyatrik bir hastalığının olmasına ilişkin olasılık ve toplum içinde gözlemlenen oran, toplumun geneline ilişkin olasılık ve orandan ne yüksek ne düşüktür. Fakat burada ifade etmekte fayda olan bir durum söz konusudur. Üstün zekalı bireyleri bir sınıflandırmaya göre geleneksel üstün zekalı ve yaratıcı-üretken üstün zekalı olarak sınırlandırırsak, toplumla benzer olasılık ve oranda psikiyatrik hastalık sergileyen grubun geleneksel üstün zekalılar olduğunu söyleyebiliriz. Fakat yaratıcı-üretken üstün zek lıların toplum ortalamasından daha yüksek olasılık ve oranda psikiyatrik hastalık sergileyen bir grup olduğunu ifade etmeliyiz. Bir diğer hatalı yargı olarak, üstün zekalı çocukların okul başarısı, hep üstün zekâ ile eşleştirilmiştir ve bu öğrencilere yönelik yüksek başarı beklentisine girilmiştir. Fakat, motivasyon esikliği, kaygı düzeyi ve zayıf öğrenme stratejileri gibi unsurlar üstün zekalı çocuklarda beklenmedik başarı d ş kl ğine sebep olabilmektedir. Dahası, okulda verilen eğitimin yetersizliği, üstün zekalı çocuğun akademik benlik algısındaki düşüklük gibi etmenler, başarı d ş kl ğine neden olabilmektedir. Dolayısıyla  st n zekalı çocuklar her zaman yüksek okul başarısı sergilememektedirler. Üstün zek nın zekâ testi sonuçları ile eşleştirmesi bir diğer hatalı yargı kaynağıdır. Zekâ testleri, zek nın sınırlı sayıdaki bileşeni ölçebilir ve zekâ testleri zekayı belirli rakamlarla ifade edebilir. Zekanın, motivasyon, pratik beceriler ve yaratıcılık gibi boyutlarını ölçmek daha farklı araçların kullanımını gerektirmektedir. Sadece zekâ olarak bakıldığında bile zekanın tüm bileşenlerinin hepsini tek bir testle ölçmek mümkün değildir. Dolayısıyla  st n zekâ, zekâ testlerinde ölçülenden fazlasıdır. Bir diğer önemli hatalı yargı, üstün zekalıların tüm sorunların üstesinden kendi kendilerine gelebilecekleridir. Üstün zekalılar, kendi başlarına sorunlarının üstesinden

gelemeyebilir. Üstün zekalılarla gözlemlenebilen mükemmellik, duygusal hassasiyet ve her alanda yeterli olamama durumu baş etme konusunda sınırlılıklar oluşturmaktadır. Dolayısıyla üstün zekalılarda sorun çözmede desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Diğer bir hatalı yargı, üstün zekalılarda yetersizliklerin görülmeceğine yönelik inançtan temel alınmaktadır. Fakat üstün zekalı çocuklarda da dikkat eksikliği, öğrenme güçlüğü ve otizm spektrum bozukluğu gözlenebilmektedir. Üstün zekalılarda da bilgi işleme ve belleğe bilgiyi çağırmada yetersizlikler gözlemlenebilmektedir. Üstün zekalı çocuklar her alanda üstün olmamaktadır. Üstün zekâlılar söz konusu olduğunda akıl yürütme, görsel-uzamsal bilgiyi işleme iyi olan birisi, bellek ve sözel bilgiyi işleme normal düzeyde olabilmektedir. Zekâ ile ilgili bir diğer hatalı yargı zekanın kalıtsallığı ile ilgilidir. Zekâ her ne kadar kalıtsallığı 0,5'inin üzerinde olan bir özellik olsa da tamamen kalıtsal olduğu söylenemez. Çevre ile etkileşim ve şans faktörü de zekanın üstün zekâ olarak gözlemlenmesinde etkindir. Zekâ ya vardır ya da yoktur inancı zekanın sabit, değişmez ve kalıtsal olduğu yargısıyla ilişkilidir. Zekâ farklı düzeylerde gözlemlenebilen ve etkileşimle değişebilen bir özelliktir. Zekanın iki türü olan akıcı ve kristalize zekanın belirli yaşlara kadar arttıkları sonrasında ise düşüş gösterdikleri belirlenmiştir. Yani yoktur ya da vardır ifadesi gerçekçi değildir. Doğuştan gelen değişmez bir zekanın varlığı inancında hatalı yargı oluşmasına sebep olmaktadır. Zekâ doğuştan gelebilir sonrasında belirli bir dönemde gözlenebilir ve sonrasında yaşla beraber değişerek gelişebilir. Sabit ve değişmez bir zekadan bahsetmek mümkün değildir. Son hatalı yargı her çocuğun üstün zekalı olduğu yargısıdır. Üstün zekanın üstünlüğü aynı yaş grubu ya da aynı kıstaslar açısından diğerlerinden üstün olmakla ilgilidir. Diğerlerine göre bulunulan düzey zekanın üstün olup olmadığını belirlemede önem arz etmektedir. Dolayısıyla her insanın zekasının olması ile her çocuğun üstün zekalı olması aynı şeyi ifade etmemektedir. Tüm bu yargılar dikkate alındığında zekâ ve üstün zekâ hakkındaki kararlarımızın yanlış temeller üzerine oturabilme ihtimali olduğu gözden kaçmamalıdır. Özellikle üstün zekalı çocukların eğitimi ya da üstün zekalı bireylerin desteklenmesi konusunda karar almadan önce hatalı yargılarımız konusunda bir araştırma yapılmalı ve hatadan arınık kararlar konusunda ısrarcı olmalıyız. Saygılarımla... Nisan 2024

Prof. Dr. Mustafa Serdar Köksal
<http://www.mustafaserdarkoksal.com.tr/>
[@mustafaserdarkoksal](#)

Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, 06800, Beytepe/Ankara